

відмову в перевезенні.

Потрібно звернути увагу на Закон України «Про судовий збір» від 08.07.2011 року. Він визначає, що від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються:

- військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірні) та спеціальні збори, – у справах, пов'язаних з виконанням військового обов'язку, а також під час виконання службових обов'язків;
- учасники бойових дій, постраждалі учасники Революції Гідності, Герої України – у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав;
- а також позивачі – за подання позовів щодо спорів, пов'язаних із наданням статусу учасника бойових дій відповідно до пунктів 19-21 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту»;
- особи з інвалідністю першої та другої групи [4].

Але попри це учасники бойових дій звільняються від сплати судового збору не у всіх випадках, бо є уточнення «у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав».

Отож, із викладеного вище зазначимо, що є відповідна категорія правової допомоги, що надається ветеранам та учасникам бойових дій, але попри це процедура надання таких послуг не є бездоганною, основною метою якої є забезпечення ветеранів та учасників бойових дій можливості отримати необхідну правову допомогу для захисту їхніх прав, соціальної підтримки та полегшення їхнього повернення до цивільного життя. Зокрема, як у фізичному так і психологічному аспекті.

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

2. Міністерство у справах ветеранів: метод. посібник. Київ, 2020. С. 92. URL: <https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/posibnik-teritorialni-organia5040820v6.pdf>.

3. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>.

4. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

Вадим ЧАЛИК

викладач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
та публічного управління
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права
(м. Дніпро, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-4728-0930>

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі ступінь захищеності прав і свобод особи є ціннісним критерієм рівня демократичності держави та розвитку суспільства. Держава повинна визнавати людину найвищою соціальною цінністю, встановлювати, легітимізувати і захищати її права і свободи та гарантувати їх реальне здійснення. Очевидно, що сьогодні перед усіма сучасними державами стоїть проблема формування нового світового порядку, що гарантує безпеку всіх громадян і підтримується міжнародним співтовариством в цілому. З огляду на проблеми сьогодення, питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні набуло ще більшої актуальності. Адже сьогодні наша країна перебуває в умовах воєнного стану, одного з найскладніших етапів періоду незалежного соціально-економічного розвитку. Наразі нашим громадянам життєво необхідна надійна підтримка влади, національних і міжнародних організацій у сфері національної консолідації та захисту прав людини. Враховуючи нестабільність національної безпеки України на сучасному етапі і

ведення рф бойових дій на території нашої країни, питання, що стосуються особливостей забезпечення та реалізації прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану є надважливим.

Отже, 24.02.2022 р. Президентом України підписано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до нього воєнний стан запроваджується з 05:30 24.02.2022 строком на 30 діб [1, с. 83]. 15 березня цей строк був продовжений, та на даний момент режим воєнного стану залишається чинним. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» під режимом воєнного стану розуміється особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Згідно положень ст. 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії відповідного режиму можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що є необхідними для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Уживані заходи щодо обмеження прав і свобод осіб повинні мати правовий характер і бути такими, що не перевищують меж, встановлених законом [2, с. 50]. Саме законом повинні бути визначені мета, базис та суб'єкти, які можуть встановлювати обмеження. Вихід за межі встановленої компетенції свідчить про пряме порушення прав, а не їх обмеження.

Під час встановлення обмежень прав законодавець та суб'єкт правозастосування повинні ефективно і коректно оцінювати обставини та враховувати вищезазначені фактори при виборі типу обмеження та кола суб'єктів цивільного права, яких воно стосується [3, с. 20].

У контексті цієї проблематики варто зауважити, що кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати свої зобов'язання, відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, а про будь-яке відступлення має звітувати за певною формою. Першим за історію незалежної України глобальним документом про це стала Заява «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод», схвалена Постановою Верховної Ради України від 21 травня 2015 р. № 462-VIII. У зв'язку із початком збройної агресії Російської Федерації було ухвалено низку змін до законів, у яких довелося відступити від зобов'язань, визначених пунктом 3 статті 2, статтями 9, 12, 14 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтями 5, 6, 8 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Очевидно, тривале перебування України у стані війни, спричиненою збройним нападом російської держави на територію України, ускладнює забезпечення державою повноцінного захисту прав людини відповідно до прийнятих нею міжнародних стандартів, особливо на тих територіях, що є тимчасово окупованими або перебувають у зоні бойових дій. Введення правового режиму воєнного стану в Україні покладає на державу великий масив питань щодо удосконалення діяльності у сфері реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина. Приймаючи рішення, держава повинна дотримуватись принципу верховенства права як пріоритетного принципу демократичної держави, а також правового балансу при обмеженні конституційних справ і свобод людини, задля унеможливлення звуження прав та законних інтересів громадян [4, с. 106].

Нова фаза військових дій, що розпочалася 24.02.2022 року в Україні, продовжила з новим масштабом збройну агресію російської федерації (далі – рф) на теренах нашої незалежної та суверенної держави, та була визнана Верховною Радою України як геноцид Українського народу. Ці події вплинули, без винятку, на всі соціально-культурні, політико-

економічні та правові реалії нашої держави. Наразі відбувається активний процес адаптації правової сфери до вимог воєнної реальності з метою максимально ефективного врегулювання суспільних відносин. Налагоджений процес здійснення правосуддя в Україні не може бути зупинений навіть за умови введення воєнного стану, адже деструктивні зміни та порушення прав і законних інтересів фізичних осіб, юридичних осіб і держави, що відбуваються під час ведення бойових дій, потребують відповідної реакції з боку держави, порушені права мають бути відновлені, зокрема і в межах цивільного права. Процес забезпечення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану має характерні теоретико-правові та організаційно-процесуальні особливості, що потребують наукового дослідження [5, с. 54].

В умовах світової глобалізації важливого значення набуває створення та функціонування механізмів співробітництва держав у різних сферах. Особлива актуальність належить проблематиці зовнішньої і внутрішньої політики, що давно вже вийшла за межі національних інтересів і стала одним із пріоритетних напрямків розвитку міжнародних відносин та міжнародного права.

Імплементация положень, пропонувані зміни національного законодавства дозволять налагодити ефективний обмін інформацією та найкращими практиками з країнами-членами ЄС. Така співпраця також значно підвищить міжнародне становище України, її демократизацію [6, с. 210].

Укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також набуття Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі покладає на нашу державу зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства з нормами права Європейського Союзу. Євроінтеграційні прагнення України зумовлюють необхідність проведення реформаторських та інтеграційних заходів у правовій сфері з метою забезпечення ефективних механізмів соціального розвитку та удосконалення правового регулювання суспільних відносин.

Утвердження в Україні цінностей громадянського суспільства та правової держави зумовлює необхідність наукової оцінки процесів, що відбуваються, визначення тенденцій удосконалення національної правової системи за умов її розвитку під впливом умов воєнного стану, пошуку нових підходів до підвищення ефективності та якості правового регулювання суспільних відносин [7, с. 8].

Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права всі сторони конфлікту мають обов'язок захистити цивільне населення. Зокрема, не встановлювати військові об'єкти в населеній місцевості, не використовувати населення як живий щит, не наражати цивільне населення на небезпеку [8, с. 45].

Міжнародні договори у сфері захисту прав людини залишаються надзвичайно важливими навіть під час внутрішніх збройних конфліктів [9, с. 48]. Кожна країна, що підписала конвенції, бере на себе зобов'язання ввести в своєму законодавстві в дію норми, що забезпечуватимуть ефективне кримінальне переслідування осіб, які вчинили або наказали вчинити ті чи інші серйозні порушення, що передбачені конвенціями. Кожна держава також зобов'язується розшукувати осіб, що звинувачуються в тому, що вони вчинили або наказали вчинити вищенаведені серйозні порушення [10, с. 119]. Отже, захист прав людини під час збройних конфліктів виходить за межі відповідальності окремої держави, перетворюючись на справу світового співтовариства та регіональних інтеграційних об'єднань, які нормативно визначають ті універсальні міжнародні правові стандарти, нижче яких держава не має права опуститися, і недотримання яких може призвести до застосування міжнародно-правових санкцій. Врегулювання цих питань на міжнародній арені у випадку порушень із боку держави відносно громадян є ефективним захистом жертв війни.

Таким чином, сьогодні в Україні, зокрема на тимчасово окупованих територіях, масово порушуються основоположні права і свободи людини. Розпочалася повномасштабна агресія проти суверенної та незалежної території України, і держава-агресор продовжує цілеспрямовано порушувати права людини стосовно українських громадян. Наразі Україна стоїть перед проблемою пошуку моделі правозахисної діяльності.

Проблеми, створені окупацією української території, є багатограними. У зв'язку з цим особливого значення набуває аналіз особливостей функціонування правової системи в умовах воєнного стану, стану війни та правового регулювання в особливий період, зокрема військовослужбовців. Подальшого аналізу потребують питання, пов'язані з врегулюванням та запобіганням збройним конфліктам, з метою визначення основних шляхів та способів вирішення військових проблем.

1. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Некіт К. Г. та ін. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія. Одеса : Фенікс, 2023. 336 с
2. Мерник А. М., Радченко Я. М. Принцип законності обмеження прав і свобод людини і громадянина. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 50-53.
3. Омелчук О. С. Перешкоди в реалізації цивільних прав в умовах воєнного стану та шляхи пошуку компромісу публічних та приватних інтересів. *Часопис цивілістики*. 2022. № 45. С. 18-22.
4. Мельниченко Б. Б. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 106-109.
5. Привиденцев О. Г. Особливості здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 1 (42). С. 54-57.
6. Стасюк С. В. Особливості регулювання сучасних збройних конфліктів: проблеми та перспективи. *Юридична наука*. 2011. № 1. С. 206-210.
7. Кот О. О., Гриняк А. Б., Міловська Н. В., Хоменко А. А. Правова система України в умовах воєнного стану: зб. наук. праць. Одеса : ВД «Гельветика», 2022. 540 с.
8. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів (2-ге вид., доп.). Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
9. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 6. С. 47-51.
10. Ляковський В. І. Правова регламентація збройних конфліктів на сучасному етапі та особливості застосування в них міжнародного гуманітарного права. *Юридична наука*. 2013. № 5. С. 111-124.

Tural Tahir ALAKBAROV

PhD student,
Ganja State University
(Ganja, Azerbaijan)

DEFENSIVE STATE STRATEGIES IN POLITICAL LEGITIMACY CRISIS

The political legitimacy of states is the basis of their governance capacity and citizen support. However, from time to time, under the influence of various social, economic and political factors, states can face a legitimacy crisis. Coercive measures include the mobilization of police and military forces, repressive legal mechanisms and control over information. Although these measures provide short-term stability, they can further strengthen public protests if they are considered unjust. On the other hand, integrative strategies are aimed at restoring long-term legitimacy through institutional reforms, increasing economic welfare, combating corruption and co-optation. This thesis will analyze the defense systems that states apply against legitimacy crises based on international experiences, and examine their effectiveness and results. The aim is to determine the extent to which these systems are successful and to identify optimal approaches to maintaining political stability.

The given section may be summarized as concerned with state defense systems in the context of the crisis of political legitimacy. It shows that states in the context of the crisis of political legitimacy use a variety of defence systems to hold their stability and power through enforcement and integration. Repressive measures such as the deployment of police and military forces may restore order fast but can aggravate public discontent if perceived as unjust. That is the role propaganda and information control play in shaping public opinion in favor of government messages, using government media and censorship for the suppression of any oppositional note [1, p. 292].

Institutional reforms, including anti-corruption initiatives and judicial reforms, seek to address core grievances and restore trust. Economic policies that promote inclusion through job creation and social welfare demonstrate the state's commitment to improving the lives of citizens and quelling sources of unrest. Co-optation integrates influential individuals and groups into the power structure, reducing opposition by making key stakeholders part of the governing apparatus. Legitimizing messages justify government actions by appealing to national security and shared values, reinforcing legitimate authority. Threats of legal repression and control are preventive measures, preemptively neutralizing threats, but can provoke a backlash if perceived by society as excessive intervention [3, p. 146].